

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN Studies

ULUSLARARASI İNSAN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2

Sayı/ISSUE 3

Yıl/YEAR: 2019

GÖNDERİM: 09-01-2019 – Kabul: 09-06-2019

Oscar Wilde as A Universal Author

**Evrensel Bir Yazar Olarak
Oscar Wilde**

Mine YAZICI*

Abstract

In the Victorian Age the strict moral standards, narrowminded religious values and taboos were prevailing in the English society. This paper studies and discusses the biography and the works of Oscar Wilde to discuss in what way Oscar Wilde has addressed to the universal feelings of readers of all ages although he lived in the age of Victorian morality. The main issue is how Oscar Wilde as a marginal and rebellious writer, playwright and poet advocating “art is for art’s sake”, as one of the forerunners of aesthetic movement in literature, has become universally acknowledged, well known author. Accordingly, the paper deals with the controversial issue of an elitist author becoming a universally acknowledged author. Within this framework, it aims to disclose the expressive identity of the author by setting up correlations between his

Öz

Viktorya dönemi İngiliz toplumun katı ahlaki kuralların, dar görüşlü dini değerlerin ve tabuların egemen olduğu bir dönemdir. Bu yazı Oscar Wilde’in yaşam öyküsü ve eserlerinden yola çıkarak onun Viktorya dönemi ahlakçılığından sıyrılarak okurların evrensel duygularına nasıl seslendiğini tartışacaktır. Asıl tartışma konusu ise, düzene başkaldıran edebiyatta “sanat sanat içindir”i savunan ve Estetik akımın öncülerinden biri olarak Oscar Wilde’in dünyaca kabul gören ve tanınan bir yazar haline nasıl geldiğidir. Buna bağlı olarak seçkin bir yazarın evrensel olarak kabul gören bir yazar haline gelmesi şeklindeki çelişkili durum ele alınacaktır. Söz konusu çerçevede bu yazı yazarın eserleri, aile ve eğitim geçmişi, ve yaşam öyküsü arasındaki bağıntıların yanı sıra, Victoria dönemi yerleşik değerleri ve yazınsal akımları

* Mine Yazıcı, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, mineyaz@istanbul.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4723-1001

works, family and educational background as well as the established values and literary movements of Victorian age. Meanwhile it discusses the underlying motives of his universal fame despite his marginal lifestyle and rebellious attitude towards canonized literature of his age. In conclusion, the paper discusses whether being controversial as an author to the established values of society or literary movements ends in totally isolation of the author from the society, or just contrarily whether it helps the author gain deep awareness of one's society, which ends in processing the feedback from the society in such a way as to touch on the universal values of the humanity.

Keywords: *Oscar Wilde, universality, aesthetic movement, Victorian age, playwright, morality plays*

arasında da bağlantılar kurarak yazarın anlatımsal kimliğini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu arada marjinal yaşam tarzı ve çağın saygın edebiyatıyla çelişen bir yazar olarak evrensel şöhretinin altında yatan nedenler tartışılacaktır. Sonuç olarak bu yazı yerleşik toplumsal değerlere ve yazınsal akımlara karşı olmanın yazarı toplumdan yalıtılmasıyla mı sonuçlandığını, yoksa onun tam aksi yazarın toplumun aşırı farkındalığının insani duygularla ilgili evrensel değerlere dokunacak şekilde toplumdan gelen geri dönütleri işlemesiyle mi sonuçlandığını tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Oscar Wilde, evrensellik, estetik akım, Viktorya dönemi, oyun yazarı, ahlak oyunları.*

Giriş

1854-1900 yılları arasında Viktorya döneminde yaşamış olan Oscar Wilde evrensel olarak kabul görmüş bir yazardır. Evrensel olarak kabul görme deyince her okurun aklına insani değerlerde ortak olarak buluşulacak yapıtlar gelir; bu yüzden marjinal yazar ya da eserlerin yazınsal çoğul dizgenin dışında yer alacağı düşünülür. Oysa Oscar Wilde da çağdaşlarına göre lükse, eğlenceye düşkünlüğü, kendini beğenmişliği, alaycılığı, gösteriş meraklılığı ve eşcinselliğiyle marjinal bir yazardır. Öyle ki, Andre Gide'e dehasını yaşamı için, yeteneğini de sanatı için kullandığını söylediği bile bilinmektedir (Nunokawa, 2003, s. 1-20). Bununla birlikte evrensel saygınlığa kavuşmuş bir yazardır. Bu yazıda marjinal bir yaşam öyküsü olan bir yazarı evrensel kılan özelliklerin ya da onu evrensel bir yazar olmaya hazırlayan faktörlerin ne olduğu sorusuna yanıt aranmaya çalışılacaktır. Bir başka deyişle, Oscar Wilde'ın sıra dışı yaşam öyküsü ve eserlerinden yola çıkılarak hem yazar tanıtılacak hem de evrensel olmanın kıstasları nelerdir sorusuna yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Oscar Wilde'in yaşam tarzı ve edebi dehası onu bir yandan zirveye taşıırken, öte yandan da felaketine neden olmuştur. Gerçi Oscar Wilde'ı bu çalkantılı dünyaya iten ve farklı kılanın onun doğuştan sanatçı kimliğiyle doğrudan ilintili olduğunun göz ardı edilmemesi. Bununla birlikte sadece doğuştan sanatçı olmak evrensel olarak kabul görmeye yetmez. Yazarın içinde bulunduğu toplumsal koşullar, dönemin ideolojisi, aile ilişkileri, eğitimi ve dönemin yazınsal geleneği de yaratıcılığı etkiler. Örneğin, Oscar Wilde'in sıradışı ve çalkantılı hayatının Sanayi Devrimi'yle birlikte feodal düzenden burjuva düzenine geçen Viktorya döneminin yarattığı aristokrat kesimin ikiyüzlü, ahlaki kurallarına da bir başkaldırı olduğu söylenebilir. Buradan akla baskılı dönemlerin yazarların yaratıcılığını artırdığı sonucuna da varılabilir. Öyle ki böyle dönemler de geleneksel olarak saygın edebiyata karşı yeni yazınsal akımların doğduğuna da tanık olunur. Oscar Wilde'in benimsediği Estetik akım da geleneksel edebiyata bir başkaldırının eserdir. Estetik akımın öne sürdüğü sanatın salt doğanın bir kopyası değil, gerçekdışı güzelliğin ifadesi, ya da yazarı doğanın ötesine geçiren bir bakış açısının ürünü olduğu anlayışının da Oscar Wilde'ı edebiyat dünyasında farklı bir konuma taşıdığı öne sürülebilir. Bir başka deyişle, Estetik akım sanatın gerçek dünyanın bir yansıması değil, kendi referanslarına ve kendi kurallarına göre işleyişi olan farklı bir dünya olduğunu öne sürer (Ellman, 1969, s. 302). Böyle bir yaklaşımın yazarın eseriyle kendisi arasına mesafe koyarak eserlerinin evrensel olarak kabul görmesine neden olduğu da söylenebilir. Aşağıda Oscar Wilde'in içinde yaşadığı dönem, yaşam öyküsü ve eserleriyle ilgili anlatacağım Oscar Wilde'in yaşadıklarıyla ürettiği eserlerin birbiriyle nedenli ilintili olduğu kadar onu evrensel kılan nedenleri de gün ışığına çıkaracaktır.

Oscar Wilde'in Aile ve Eğitim Geçmişi

Oscar Wilde katoliklerin çoğunlukta olduğu İrlanda'nın Dublin kentinde Protestan bir aileden dünyaya gelmiştir. Geç Viktorya Dönemi roman yazarı, şair, deneme ve tiyotra oyun yazarı olarak Oscar Wilde'in asıl adı Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde'dır. Babası Sir William Wilde da göz, kulak doktoru ve aynı zamanda başarılı bir cerrahdır. Sir William Wilde'in aynı zamanda İrlanda'yla ilgili arkeoloji ve halkbilim konularına da ilgi duyduğu ve bu konuda yayınları da bulunduğu bilinmektedir. Sperenza takma adıyla tanınan annesi Jane Francesca Elgee ise İrlanda'nın bağımsızlığı ve feminizm üzerine denemeler ve şiirler yazan girişken ve düzene başkaldıran bir kadındır (Urgan, 1993, s. 269). Buna karşın o günün koşullarında bir kadın olarak yeterince eğitim almamakla birlikte kadınlara daha fazla eğitim verilmesi konusunda savaş verdiği 1893'te Lady Wilde'in 'Social Studies' adlı yapıtındaki şu sözlerden:

“Kadınların eğitim aldıkları için daha az cazip, bilgili oldukları için daha az yumuşak ya da daha az sadık olacıklarına veya onların şimdiye kadar evlilik yoluyla elde ettikleri yüksek mertebeyi, onur ya da servet zincirlerinden kurtulmuş zeka ve dehalarıyla almalarının onları daha az sevecen yapacağına inanmak düşünülemez. (Wilde, 1893)

Son zamanlarda tartışmalar Wilde'in annesinin feminist düşüncelerinden etkilenerek eşcinselliğe yöneldiği şeklinde söylentiler olmakla birlikte onun temelde annesinin yaşama bağlılığından, feminist düşüncelerinden ve girişkenliğinden etkilenirken kusursuz konuşma, yazma, doğaya ve halkbilime merakını da babasından aldığı söylenebilir.

Oscar Wilde, 1871 yılında girdiği Dublin Trinity Kolejinin Klasik filoloji bölümünden birçok ödül alarak 1874’de mezun olmuştur. Yunancadaki başarısı nedeniyle de Berkeley Altın Madalyası’na layık görülmüştür. 1874 yılında ise Oxford Üniversitesi Magdalan Koleji’ne burslu olarak girmiştir. Ancak bir yıl sonra 1875’de Trinity Koleji’nden Eski Yunan tarihi profesörü Mahaffy ile birlikte İtalya’ya gitmiştir. Mahaffy’nin Yunanistan’daki sosyal yaşamını konu edinen kitabını yazmasına yardımcı olmuştur. Babasını 1876’da kaybeden Oscar Wilde, 1877’de yeniden Profesör Mahaffy ile yolculuğa çıkarak Yunanistan ve İtalya’ya gitme fırsatı yeniden bulmuştur. 1878’de döndüğünde ise “Ravenna” adlı şiiriyle Newdigate Ödülü’nü kazanmıştır. Bir ay sonra Temmuz’da da tam dereceyle Oxford’dan mezun olmuştur

1884’de Constance Lyod ile Londra’da evlenen Wilde 1885’de aktif olarak gazeteciliğe başlar. *Pall Mall Gazette* ve *Dramatic Review* gibi dergilerde isimli isimsiz yazıları çıkar. 1886’da ise sonradan hayatında büyük rol oynayacak arkadaşı ve hamisi rolünü üstlenen Robert Ross’la tanışır. 1887’de de *Woman’s World* adlı kadın dergisinin editörlüğünü üstlenir.

1891’de şair Lord Alfred Douglas’la tanışan ve onunla romantik eşcinsel bir ilişkiye giren Oscar Wilde’in yaşamı Alfred Douglas’ın babası Markiz Douglas’ın 1895’te ona dava açmasıyla birlikte yaşamı alt üst olur. Lord Alfred Douglas’ın babası Quenberry Markizi’dir. Markizin politikacı olan oğlu Francis Drumlanrig o dönemde dışişleri bakanı olan Lord Rosebery ile eşcinsel ilişkisi bulunmaktadır. Sonunda babasının dışişleri bakanına yolladığı tehdit mesajlarıyla Drumlanrig önce evlenmek, sonra da intihar etmek zorunda kalmıştır. Aynı yöntemi bu kez oğlu Lord Alfred Douglas’ı kurtarmak üzere Oscar Wilde’a da uygulamıştır. Örneğin mesajlarından birisinde “sanki oğlancısı gibi poz veriyor” (Oscar Wilde: *Posing Sodomite*) şeklinde bir ifade kullanmıştır. Gerçi oğlancısı “sodomite” kelimesi mesajda belki de bilerek delil olarak kullanılmasını diye “Sodomite” şeklinde yanlış yazılmıştır. Bu yukarıdaki son mesaj Wilde’ı çileden çıkarmıştır. Öte yandan babasıyla arası açık olan Lord Alfred Douglas’ın da tahrikleri Oscar Wilde’ı Markiz Douglas’a karşı dava açmaya zorlamıştır. Ne var ki Oscar Wilde’in açıkça olmasa da eşcinsel olduğu herkes tarafından bilinmekte olup bu konuda Markiz Douglas’ın da elinde yeterince delil bulunduğu gibi davaya siyasetçilerin adının da karışacağı kaygısı mahkemenin kararı Oscar Wilde’in aleyhine çevirmesine neden olmuştur. Bunun üzerine siyasetçileri de ilgilendiren eşcinsellikle ilgili tabu bir konuyu bir an önce örtbas etmek üzere Oscar Wilde suçlu bulunup 25 Mayıs 1895 yılında iki yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bunun üzerine Oscar Wilde 1895 yılında hapse girmiştir.

Oscar Wilde’in bu süre zarfında duyduğu en acı haber ise annesinin ölümüdür. Haberi her şeye rağmen eşcinsellik konusunda toplumsal baskılardan ötürü İsviçre’ye çocuklarıyla birlikte yerleşmek zorunda kalan eşi Constance Wilde getirmiştir. Gerçi Constance Lyod Wilde Oscar Wilde hapisten çıkmak üzereyken ondan çocuklarını bir daha görmemek ve yurtdışında yaşamaları koşuluyla ayrılmıştır (McKenna, 2004, s. 600-606). Bunun karşılığında ise, Wilde’a her yıl 150 Pound ödenmesi konusunda uzlaşmıştır. Oscar Wilde 1897 yılında hapisten çıktıktan sonra üç yıl Avrupa da dolaşmıştır. Bu arada eşi Constance’da *The Ballad of Reading Goal*’ü okumuş ama 1898’de multiple skleroz hastalığına yakalanarak o dönemde jinekolog tarafından yapılan yanlış tedavi sonucu ölmüştür. Oscar Wilde ise eşinin bıraktığı 150 Pound dışında hiçbir geliri olmadan aşırı alkol de alarak sefil bir hayat sürdürmüştür. Sonunda da Paris’te bir otel odasında menenjitten yaşamını kaybeder. Paris civarındaki yoksullar mezarlığına gömülen Wilde’ın ölürken başucunda can dostu Robert Ross bulunmuştur.

“Kiracıya” yazılı mezarındaki çelengin sahibinin de otel sahibi olduğu bilinmektedir (Holland, 2004, s. 3-17).

Yapıtları

Oscar Wilde’ın 1878’de Oxford Üniversitesi’nden ödül aldığı Ravenna adlı şiiri *The Nile Novel and Mirage* yazarı aynı zamanda arkadaşı olan George Fleming’e atfedilmiştir. Bu şiir İtalya’nın tarihi kenti Ravenna’dan esinlenerek yazılmıştır. İtalya gezisinin ardından yazılan bu şiir 7(yedi)bölüm halinde farklı uzunlukta kıtalardan oluşup kıtalardaki mısralar birbiriyle beyit teşkil edecek şekilde düzenlenmiştir. Karşıtlıklar üzerine kurulu şiirde Kuzey ve Güney kültüründen tutun da Klasik Yunan ve Hristiyan kültürüne, geçmiş ve günümüze, masumiyet ve tecrübeye kadar uzanan konular şairane bir dehayla son derece duyarlı ama etkileyici dizelerle aktarılmıştır. Girişteki şu diziler dahi onun bu karşıtlıklar üzerine kurulu ama şair olarak estetik duygulara seslenen bu şiir şairin lirik yaklaşımı konusunda fikir verebilir:

A year ago I breathed the Italian air,
And yet, methinks this northern Spring is fair,-

(Wilde, 1878)

Daha bir yıl oldu soluduğum İtalya’nın havasını
Ama ben yine de yeğlerim Kuzeyin baharını

Ravenna’nın anısıyla başlayan şiir’in John Keats, Dante Gabriel Rossetti, William Morris, Algernon Charles Swinburne gibi Geç Viktorya döneminin baskıcı aşırı kuralcı toplumsal değerlerine bir başkaldırı olarak ortaya çıkan “Estetik Akım”ın öncülerinden bir ürün olarak değerlendirilebilir. Öte yandan Ravenna’nın devamı olarak 1881’de şiirlerinin toplandığı *Poems* adlı yapıtı basılır. Sone tarzı öyküsel şiirlerin de bulunduğu bu eser Londra’dan çok New York’ta tutulur. Daha çok şairin etrafında olup bitenlerin onun üzerindeki izlenimlerinden ve etkilerinden yola çıkarak yazılan şiirler “Estetik Akım”ın da önde gelen örnekleri sayılabilir. Oscar Wilde “Sanat sanat içindir” anlayışını savunan estetik akımıyla Oxford’da Walter Pater’in topluluğuna katılmasıyla birlikte tanışır. 1879’da aynı felsefe topluluktan arkadaşı Frank Miles ile Londra’ya yerleşir. Estetik akımla tanışması onun süslü, lüks yaşam tarzını da etkilemiştir. Bu şekilde “sanat sanat içindir” akımının temelinde yatan “sanatçıya özgürlük” anlayışını yaşam tarzıyla da gözler önüne sermek istemiştir. Dolayısıyla feminen tutumu kadın erkek eşitliğinden çok sanatçıya tanınmış bir ayrıcalık olarak değerlendirilebilir. Ne var ki onun bu durumu Gilbert ve Sullivan’ın *Patience* adlı eserinde alay konusu olur.

Tiyatro eseri yazarı olarak da edebiyat dünyasında yer alan Oscar Wilde’ın Tiyatro eserlerinden *Vera; ya da Nihilistler* 1880’de özel olarak basılır. 17 Aralık 1881’de Adelphie tiyatrosunda tam sahneye konulacakken sahneden kaldırılır. 24 Aralık 1881’de New York’a konferans vermek üzere gider ama tam o sırada komik opera tarzındaki *Patience*’ın New York versiyonu da basılmış olur. Bunun üzerine döner. Ama yeniden 1882’de Amerika ve Kanada’ya Estetik Akım, İngiliz Rönesansı ve Amerika’da Süsleme Sanatları üzerine çok sayıda konferans vermek üzere gider. Esprili, tiyatral yetenekleri olan Wilde aynı zamanda çok iyi bir konuşmacıdır. Öyle ki William Butler Yeats (1865-1932) “Bu kadar mükemmel cümlelerle konuşan bir kimseye şu ana kadar rastlamadım. Sanırsınız ki bütün gece uğraşıp yazmış, ama hepsi söylediklerinin hepsi kendiliğinden geliyor” demiştir (Yaets, 2019).

1883'de kafiyesiz şiir olarak yazılmış *Padova Düşesi* (1891) oyununu Paris'te tamamlar, ama bir türlü sahneye çıkamaz. Aynı yıl *Vera; ya da Nihilistler* New York'ta oynanır ama Oscar Wilde'ın beklediği ilgiyi görmez. Gerçi oyun tiyatro tekniği kadar dramatize etmek istediği Rusya'daki siyasal durumu da anlatmakta yetersiz kalmıştır. Wilde'ın tiyatro eserleri arasında *Lady Windermere'in Yelpeşesi* (1892), *Ehemmiyetsiz Bir Kadın* (1893), *Salome* (1892), *İdeal Bir Koca* (1895), *Ciddi Olmanın Önemi* (1895) ve *Bir Floransa Trajedisi* ise Wilde'ın zirvede olduğu 1894'te yazılmaya başlamış, ancak 1897'de tamamlanmıştır. Bunlar arasında *Salome* (1892) Fransızca yazılmış oyundur. Bu oyun 1891'de hayatına giren Lord Alfred Douglas tarafından 1894'te İngilizceye çevrilerek basılmıştır. Bu oyunun özelliği ise simgelem dünyasından yola çıkarak cinsel arzu, nefret, ölüm orgazm gibi birbiriyle çelişen durum ve olguları işlemesidir (Daalder, 2004, s. 47-52). Bu oyunların ortak özelliği espri, alayın yanı sıra içinde kara mizahı da içinde barındırmasıdır.

1888'de *Mutlu Prenses ve Öteki* Masalları yayınlanır. Eser Walter Crane ve Jacop Hood tarafından yayınlanıp resimlendirilir. Çocuk masalı olarak bilinegelen eseri onun düş gücüyle bezenmiş şairane ruhunun düz yazıya dökülmüş halidir (Wilde, 2019). Bu masallar Wilde'ın Sanayi Devrimiyle birlikte kapitalizmin yarattığı burjuva sınıfına duyduğu tepkinin sonucudur. Toplumdaki gücünü ve saygınlığını, aldığı eğitimden, kazandığı paradan ve işveren konumundan alan burjuva sınıfına karşı toplumsal düzen ve dini değerlerle vicdani olarak bir hesaplaşma olarak da değerlendirilebilir. Bu yönüyle söz konusu masalların büyüklere de seslendiği düşünülebilir. Toplumsal yaraları masala bürüyerek anlatması bu masalların her kesim tarafından paylaşılmasına yol açmıştır. Bir başka deyişle evrensel bir metin türünü kullanarak toplumsal olarak insanı ilgilendiren konuları bir peri masalı gibi paylaşmayı başarmıştır.

1890'da ise yine onun başyapıtlarından olan Dorian Gray'in Portresi *Lippincot Magazine* dergisinde yayınlanır. Kendisinin değil de portresinin yaşlanmasını dileyen, zevke ve sefaya düşkün Dorian Gray adlı yakışıklı bir adamın içine düşmekle kalmayıp elini bir de kana bulayan girdabı anlatan bir romandır. Öte yandan romanın alt metni karakterlerin insanların ahlaki olarak iyi ya da kötü niteliklerini simgeleyen bir orta çağ metin türü Moralite (Ahlak) oyunlarına dayanır. Bununla birlikte Oscar Wilde'ın Dorian Gray'de karakterleri iyi ve kötüyü simgelemesine karşın ahlaki değerleri savunan değil, aksine ahlaki değerleri sorgulayan, onlara karşı çıkan bir tutum sergiler. Örneğin, Dorian Gray'in yaşlanmasına rağmen genç kalmaya çalışması toplumun değer yargılarına ters düşer (Wilde, 1890). Onun "Yaşlılığın trajedisi yaşlanmaktan gelmez, yaşlıyken genç kalmaktan kaynaklanır" (Tragedy of old age is not that one is old, but that one is young) şeklindeki yaşlılıkla ilgili özdeyişi de Dorian Gray'in içinde bulunduğu durumun bir özetidir. Yaşlılık konusunda toplumsal olarak ahlaki açıdan yerleşmiş kanıların Dorian Gray aracılığıyla dillendirilmesidir. Dorian Gray'in dönemin eleştirmenleri tarafından ahlaki değerlere aykırı olması nedeniyle ağır eleştiriye uğraması da işte bu yüzdendir. Dolayısıyla eleştiri konusu Moralite oyunu tarzından yola çıkarak yazılan bu romanda Dorian Gray'in kendi kendini mahveden, günahkar başkahraman olarak çaresizliğe sürüklenip intihara girişmesi ve kurban konumuna düşmesi Viktorya döneminin değerleriyle de çelişir (Wilde, 1985). Zira Morality oyun tarzında intihar eden kurban değil, olsa olsa günahkardır. Gray'in sakladığı yaşlı portresi bir yerde hedonistçe zevklere kapılan insanın yozlaşmış ruhunun bir aynasıdır. 1891'de roman genişletilmiş olarak yayınlanır. Yazarın giriş kısmında eleştirilere de estetik akımın penceresinden yanıt verdiği görülür. Ona göre bir sanatçı için estetik akım açısından en affedilemez olanı onun üslubunu bozacak

derecede etik sempaticanlığı yapmasıdır; kendi deyişiiyle de “Kötülük ve iyilik her ikisi de sanatçının harcıdır.” Wilde, ahlaki ve etik değerlerin sanatçının doğasına aykırı olduğunu bu romanıyla adeta kanıtlar gibidir.

Oscar Wilde’in son iki eserinden biri *Profundis*, ötekisi ise *The Ballad of Reading Goal’dür*. Bu eserler onun hapishaneye düştüğü yıllarda yazılmıştır. Bu dönemde hapishane koşulları çok kötü olup mahpusların kağıt kalem alması bile sınırlandırılmıştır. *Profundis* Oscar Wilde’in cezası kesinleşip özellikle Reading Hapishanesine nakil edilirken istasyonda etrafını saran kalabalığın aşağılayıcı hakaret ve tutumları sonucu içine düştüğü çökkünlüğün mektup tarzında yazılı bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bu çaresiz durumda “denize düşen yılın sarılır” misali sığınacak bir liman olarak öncelikle Alfred Douglas’a aşkını ifade ederek ona tutunmaya çabalamış, ancak mektup uzadıkça ona duyduğu kinin yeniden depreştiği görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu dönemde mahpusların yazı yazması yasaktı. Sadece bir saat açık havaya çıkma izinleri vardır. İlk hapishane müdürü Albay Henry Isaacson Wilde’in yazı yazmasına izin vermemiştir. Ama ertesine hapishane müdürü James Nelson onun açık havaya çıkmak yerine yazı yazmasına izin vererek kendisine kalem kağıt temin etmiştir. Wilde ona minnettarlığını “Şu ana kadar rastladığım en İsa’ya benzer adam” (the most Christlike man I ever met) Nelson onun açık havaya çıkması yerine yazı yazmasının daha yerine bir karar olacağını düşünmüştür. Bununla birlikte Oscar Wilde’in kuşkusuz bu koşullar altında edebi bir eser yazacak durumu yoktur. O da içinde bulunduğu ortama uygun olarak “Epistle” mektup yazmaya karar vermiştir. Hatta başlığını da “Mektup: Hapishanede ve Zincirli” (‘Epistola: In Carcere et Vinculis’) olarak önerdiği bilinmektedir. Ama yayınladığında Latince ‘*De Profundis*’, “Derinliklerde” başlığını almıştır. Başlığını yazar E. V. Lucas’ın (1868–1931) Pişmanlık İlahilerinin 130.sunun ilk dizisindeki “Ruhumun derinliklerinden sana sesleniyorum, Tanrım” (‘Out of the depths have I cried unto thee, O Lord’) sözlerden esinlenerek önerdiği bilinmektedir.

Aralık 1896 ve Mart 1897 yılları arasında yaklaşık bir yıl içerisinde yazılmış olan bu mektuplar her ne kadar başlangıçta Alfred Douglas’a hitaben yazılmış aşk mektubu gibi görünseler de özellikle sonlarına doğru onu bu hale sokan Alfred Douglas’ı herkese ilan etmek üzere yazıldığı anlaşılmaktadır. Dramatik monolog niteliğinde olan bu yüz sayfa uzunluğundaki mektup, yazarın kendi yaşamıyla, aşkıyla, İsa ile paradoksal bir hesaplaşması gibidir. Mektupta yer alan “Benim tatlı gülüm, narin çiçeğim, sümbüllerin sümbülü, aşkımızı belki de bu hapishanede sınama fırsatı bulacağız” (My sweet rose, my delicate flower, my lily of lilies, it is perhaps in prison we are going to test the power of love) sözlerinin ardından mektubun sonlarına doğru onu bu hale sokan Douglas’la adeta aşk dalaşına girmiştir. Ama bu dalaştan onun nasıl evrilerek çıktığını da mektubun sonunda onu af ettiğini ifade etmesiyle kanıtlamıştır. Herhangi edebi bir kaygıyla yazılmamış olan bu dokunaklı mektuplar aslında onun bir yazar olarak doğduğunun da bir kanıtıdır. Mektubu bile içindeki fırtınayı, yaşadığı deneyimleri, öfkeyi, sevinçleri, dini çelişkileri olduğu kadar toplumsal yergileri de şiirsel olduğu kadar kendi öz eleştirisine de yer vererek anlatabilmesi onun doğuştan bir sanatçı olduğunun kanıtıdır. Öyle ki *De Profundis*’te megalomaniye varacak ölçüde kendine tapması ve hatta İsa’yı sanatçıyla ya da şairle özdeşleştirilmesi onun bu doğuştan sanatçı özelliğinden kaynaklandığı mektubun sonuna doğru “Ben çağımın sanat ve kültürüyle sembolik ilişkiler içerisindeydim. Bunun kendi namıma farkına ömrümün alacakaranlığında vardım” (I was a man who stood in symbolic relations to the art and culture of my age. I had realised this for myself at the very dawn of my manhood ...) sözlerinden de anlaşılmaktadır. Bu sözler onun

olgunlaştıkça sanatçı olarak kendi varlığının zenginliğini keşfettiğini ve giderek daha da bireysel olarak özgürlüğüne kavuştuğunu gösterir (Small 2005, s. 95-100). Öyle ki o gençlikteki şaşahlı yaşamın ardından “bizim için tek mevsim vardır, o da keder” (There is only one season for us, the season of sorrow) şeklindeki sözleri onun yüreğindeki alacakaranlığın aynı zamanda yazar ve şairliğinin itici gücü olduğu da söylenebilir. Bir başka deyişle, keder ona alçakgönüllüğü öğretmiştir. Zira onun deyişle “hüzün keyiften farklı olarak maskesizdir.” Bundan böyle “Zevk bedeni beslerken, çile de ruhu besler”. Öte yandan *Profundis*'te Wilde'ın giderek toplumdan uzaklaştığını Eski Yunan'a ve Doğaya döndüğünü görürüz. Doğa onu yalınlığa kavuşturan, özüne indiren güçtür. Alfonse Douglas'a yazdığı mektup onun hüznünü yüreğinden koparmış ve daha da olgunlaştırarak onu af edecek kadar olgunlaştırmıştır.

Hapishanedeyken *De Profundis*'i Alfred Douglas'a gönderememiştir. Bunun üzerine şu anda British Museum'da yazma eser olarak bulunan mektupları onu hapishane günlerinde de hiç bırakmayan arkadaşı Robert Ross'a iki nüsha daktiloya çekmesi ve birini Alfonse Douglas'a vermesi koşuluyla teslim etti. Hapisten çıkınca bir süre yine Alfonse Douglas'a döndü ama aşkları sonlanmıştı. Bunun üzerine Robert Ross aracılığıyla mektupları geri istedi ama alamadı. Gerçi bu mektuplar onun biyografisini yazan Arthur Ransome tarafından referans olarak kullanıldığı gibi Douglas'ın açtığı hakaret davasında da kanıt olarak kullanıldı.

1897'de Fransa'ya giden Wilde hapisten çıkar çıkmaz *Daily Cronicle*'da hapishane koşullarını ve çocuk mahkumların durumunu eleştiren bir yazı yazdı. Bu arada Charles Maturin'in Gotik romanının başkahramanı ölüm uğruna ruhunu şeytana satan Sebastian Malmouth'un adını almıştır.

1898'de yazılmış olan *The Ballad of Reading Goal* gerçekte Wilde'ın *De Profundis*'te hüznün aracılığıyla kazandığı derinliğin ve yalınlığın bir ürünüdür. Ballad tarzında hapishanedeki numarası C.3-3. imzasıyla çıkan şiir aslında ölüm cezasını kınamak üzere yazılmıştır. C3-3 üzerine şiir yazdığı mahkumun hapishanedeki kimlik numarasıdır. Gerçi o dönemde meydanda idamlar kaldırılmıştır ama hücre de idam cezası hala devam etmektedir. Şiir “Iambic Tetrameter”, bir kısa bir uzun dört vezinli mısralar şeklinde düzenlenmiştir; bir başka deyişle, hapishanede o dönemde su çekmek ya da mısır öğütmek üzere değirmen pedalı çevirme görevi verilen mahpusların pedal seslerine benzer bir ses veren ölçüyle yazılmıştır. Şiirin uyak şekli ABCBDB düzenlenmiştir. Şiirde yüz dokuz (109) kıta ve altı (6) bölümden oluşmuştur. Şiir sokaklarda balad söyleyen halk şairleri gibi değil başı derde girmiş bir mahpusun ağzından anlatılmıştır (Beckson ve Fong, 2004, 57-68). Toplumsal bir sorundan yola çıkılarak yazılan bu şiirle ilgili olarak Wilde'ın şiirin propaganda yönünün onun estetik güzelliğinin üstüne örteceği konusunda kaygısı bulunmaktadır. Örneğin yaşamdaki felaketlerin sanatta da felakete sonlanabileceğini ifade etmesi onun bu kaygısının bir göstergesi sayılabilir. Bununla birlikte şiirin günümüze kadar gelmesi onun bu kaygısının yersiz olduğunu göstermektedir.

Şiirin konusu gerçek hayattan alınmış olup, Charles Thomas Wooldridge adlı karısını bir kıskançlık krizi sonucu sokağa fırlayıp boğazından bıçaklayarak öldüren bir adamın idamı konusuyla ilgilidir. Konuya son derece insanı yönden bakan Wilde bir yandan idam mahkumunun duygularının sesi olurken, öte yandan da kendisi de dahil öteki mahpusların duygularını sosyal bir yaraya parmak basacak bir şekilde dizelere döker. Özellikle son iki kıtadaki şu dizeler hafızalardan silinmemiş:

Reading Goal
And all men kill the thing they love,
By all let this be heard,

Some do it with a bitter look,
Some with a flattering word,
The coward does it with a kiss,
The brave man with a sword!
Some love too little, some too long,
Some sell, and others buy;
Some do the deed with many tears,
And some without a sigh:
For each man kills the thing he loves,
Yet each man does not die. (*Wilde, 1898*)

Reading Hapishanesi

Her insan öldürür sevdiğini
Kalmasın duyan duymayan
Kimi kızgın bir bakışıyla
Kimi övgü dolu sözüyle
Ödleşti busesiyle
Yiğit olanı da kılıcıyla

Kimi çok, kimi az, kimi uzun
Kimi satar, kimi alır sevdiğini,
Kimi gözyaşlarına boğarak,
Kimi çekerek içini
Her insan öldürür sevdiğini
Ama kimi var ki ölmez ki.

Burada Wilde aslında bir yandan idam cezası alan bir mahkumu dile getirirken öte yandan da Alfred Douglas'la ilişkisiyle ilgili kendi içine düştüğü durumu da dizelere döker. Bir başka deyişle, herkes bir şekilde bu dünyada hata yapar ama kimi bedelini ağır, hatta canıyla öderken kimi de hiçbir şey olmamış gibi yoluna devam eder. Nitekim o dönemde *Profundis*'te de belirttiğim gibi Alfonse Douglas ve siyasiler de dahil bir sürü eşcinsel ortadayken, Oscar Wilde'ın hapis cezası olarak aşağılanması, bir de yetmiyormuş gibi ülkesinden süriülmesi buna örnek gösterilebilir. Şiirde sosyal bir yaraya dokunarak anlattığı öyküyü kendisiyle özdeşleştirmesi, ya da dizelerin şairin duygularıyla bütünleşmesi şiirin hem ahengini hem de içeriğini zenginleştirmiştir. Gerçi Wilde'ın o başta öne sürdüğü “sanat sanat içindir” şeklinde savunduğu görüşün bu şiirde “sanat insan içindir” şeklinde yalınlaştığına da şahit oluruz. Bunu yaşam deneyiminin, ya da kemale ermenin verdiği yalınlık ve sonucu paylaşırlılığın kazandırdığı zenginlik olarak da değerlendirebiliriz.

Sonuç

Bu yukarıda anlatılanlardan Oscar Wilde'ın evrensel bir yazar olmasında hangi faktörlerin yer aldığı aşağıda şu şekilde sıralanabilir:

1. Oscar Wilde toplumsal değerlerin, dini baskının ve sınıf ayrımının baskın olduğu bir dönemde yaşamıştır. Viktorya döneminin bu koşullarının varlığına karşı ailesinin, özellikle annesinin kadın haklarını savunan ve cinsiyet ayrımına başkaldıran tavrı Oscar Wilde'ın içinde yaşadığı döneme eleştirel bakmasını sağlamıştır. Viktorya döneminin baskı yaratan koşulları onu bir yandan insan olarak eşcinsellik gibi marjinal eğilimlere sevk ederken, öte yandan da günümüzde hala hüküm süren baskılarla ve insan yaşamını etkileyen toplumsal değerlerle son derece yalın olmakla birlikte son derece şiirsel bir dille hesaplaşmasını sağlamıştır. Bir başka deyişle kendi içinde yaşadığı koşullardan evrensel sorunları paylaşmayı başarmıştır.
2. Oscar Wilde, Orta Çağ'a özgü insanların ahlaki olarak iyi ya da kötü niteliklerini simgeleyen Ahlak oyunlarından (Morality Plays) yola çıkar. Simgelere dayanan ve her kültürün tarihinde bir şekilde var olan ve insanların ortak ahlaki değerlerini işleyen bu oyunlar Oscar Wilde'ın elinde Dorian Gray örneğinde olduğu şekilde her insana özgü gençlik, yaşlılık gibi korku ve endişeleri, iyilik, kötülük, güzellik ve çirkinlik gibi simgelerinden yola çıkarak ahlak oyunlardaki simgelem dünyasından insani boyuta indirmeyi başarır. Bunda kuşkusuz içinde yaşadığı dönem kadar çocukluğunda babasının halkbilime duyduğu ilginin de payı vardır.
3. Evrensel yazar olmak geleneksel olandan beslenmemek anlamına gelmez. Örneğin Oscar Wilde kendi kültüründeki masallardan ya da kendi etnografyasından yola çıkarak kaybolan insani değerlere parmak basmasını bilmiştir. Öykülerinin geçtiği yer, coğrafya, hatta öykülerdeki kuşlar bile farklı kültürlerdeki insanlara yabancı gelebilir. Bununla birlikte dünyanın her ucundaki okuyucu bir öykü ya da romanı kendi dünya görüşünü genişletsin diye okur. Burada Wilde'ın başarısı okuyucuyu tanışık olduğu bir metin türü "öykülerle" farklı bir coğrafyayı ve farklı bir imgelem dünyasını herkesle paylaşılabilir bir biçimde okuyucuya aktarmayı başarmasıdır.
4. Son olarak estetik akımın etkisiyle yazılan baştaki şiirleri şair olarak Oscar Wilde'ın doğa olduğu kadar mitoloji, tarih ve coğrafya konusundaki evrensel birikimine dayalı donanımının kanıtıdır. Şiirlerin başarısı şairin sanatçı olarak duygularının, dünyayı, doğayı algısının evrensel bilgiyle kaynaşmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle, şiirler her ne kadar "sanat sanat içindir" sloganıyla yazıl şiirler son derece lirik ama aynı zamanda okuyucuya, örneğin *Ravenna* şiirinde olduğu gibi antik bir şehir Ravenna'ya gitmiş hissini verir şekilde yazılmıştır.
5. Oscar Wilde'ı evrensel kılan son özellik ise, insanoğlunun ebedi çaresizliğinin yanında hapishane koşullarını da dillendiren *Reading Goal* şiiri olmuştur. Bir başka deyişle, hapishane koşullarını şiir aracılığıyla gündeme getirerek evrensel olarak şiir aracılığıyla insan olmanın onurunu tartışmaya açmıştır. Bir başka deyişle "sanat sanat içindir" ile başlayan yolculuğu "sanat toplum içindir" ile sonlanmıştır.

Sonuç olarak Oscar Wilde'ın evrenselliği herkesin duygularına seslenen genelden konuları ele alamamasından değil, kendi içinde yaşadığı coğrafya ve kültürden yola çıkarak evrenseli yakalayabilmesinden kaynaklanmıştır.

KAYNAKÇA

Beckson K., Fong, B. (1994). Wilde as poet. P. Raby (Ed.), *The Cambridge Companion to Oscar Wilde*.

- Cambridge: Cambridge University Press.
- Daalder, J. (2004). Which is the most authoritative early translation of Wilde's Salomé?, *English Studies*, 85:1, 47-52, DOI: [10.1076/enst.85.1.47.29104](https://doi.org/10.1076/enst.85.1.47.29104).
- Ellman, R. (Yay.) (1969), *Critical writings of Oscar Wilde*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Holland, M. (2004). Biography and art of lying. P. Raby (Ed.), *The Cambridge Companion to Oscar Wilde*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McKenna, N. (2004), *The secret life Of Oscar Wilde*, London: Arrow Books.
- Nunokawa, J. (2003), *Tame passions of Wilde*, Oxford&Princeton:Princeton University Press.
- Small, I.(2005), *The complete works of Oscar Wilde*. De Profundis, 'Epistola: In Carcere et Vinculis' 'Epistola: In Carcere et Vinculis'. Oxford: Oxford University Press.
- Urgan, M.(1993). *İngiliz edebiyatı tarihi V*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Wilde, O. (1878) *Ravenna*. Erişim Tarihi 07.09.2019. [https:// www.poemhunter.com/poem/ravenna/](https://www.poemhunter.com/poem/ravenna/)
- Wilde, O. (1890). *The picture of Dorian Gray*. Erişim tarihi: 22.09.2018, <https://www.bl.uk/collection-items/the-picture-of-dorian-gray-as-first-published-in-lippincotts-magazine..>
- Wilde, O. (1898). *The ballad of reading goal*. Erişim Tarihi 07.09.2018 <http://www.oscarwildecollection.com/poetry/readinggaol.html>.
- Wilde, O. (1985). *Dorian Gray'in portesi*. Gültekin, V. (Çev.). İstanbul: Bilge Yayıncılık: E-Yayınları.
- Wilde, O. (2019). *Oscar Wilde İngilizce Türkçe öyküler*. Yazıcı, M. (Çev.). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Yeats. W. B.. (2019) *Oscar Wilde autobiography*. Erişim Tarihi 09.01.2019 [http:// www.ibiblio.org/sally/Yeats_on_Oscar_Wilde.html](http://www.ibiblio.org/sally/Yeats_on_Oscar_Wilde.html)